

De Nauwe korfslak *Vertigo angustior* en andere landslakken op Rottummerplaat in 2015

Fig. 1. Rottummerplaat. Oostelijk deel (ca. 1 km), richting oost. Foto: Wim Kuijper.

Wim Kuijper & Sylvia van Leeuwen

The Narrow-mouthed whorlslail *Vertigo angustior* and other land molluscs on the island Rottummerplaat in 2015

Summary

The authors collected 21 litter samples and made field observations on the 8th of October 2015 on the Wadden island of Rottummerplaat, in the northernmost part of the Netherlands. On this small island with saltmarshes and a 3 km long, very narrow dune we found 18 species alive. The research is a continuation of an inventory held in September 2006 (Van Leeuwen & Kuijper, 2007). Remarkable was the strong expansion of the population of the Narrow-mouthed whorlslail *Vertigo angustior*. In 2015 this species was found alive in a much larger area (>10.000 m²) than in 2006 (15 m²).

Inleiding

In het kader van het Project Habslak en het Atlasproject Nederlandse Mollusken werd in september 2006 het kleine eiland Rottummerplaat op mollusken geïnventariseerd. Het verslag hiervan, een overzicht van eerder malacologisch onderzoek en een beschrijving van het eiland is gepubliceerd door Van Leeuwen & Kuijper (2007). Een van de opvallendste waarnemingen destijds was de vondst van een populatie van de Nauwe korfslak *Vertigo angustior*.

Het nu gepresenteerde onderzoek is een vervolg op dat van 2006. Nederland heeft namelijk de verplichting om in het kader van de Europese Habitatrichtlijn eens in de zes jaar te rapporteren hoe het met de Habitatrichtlijn-soorten gaat.

In de praktijk blijkt dit niet altijd gemakkelijk te zijn. Onbewoonde eilandjes in de Waddenzee zijn niet zomaar te bezoeken. Afgezien van de toestemming van de beheerder moet er transport geregeld worden. Op 8 oktober 2015 bleek er een mogelijkheid om mee te gaan met onderzoekers van zeegras bij Rottummerplaat. Zeer kort van tevoren diende deze mogelijkheid zich aan. Omdat een deel van de dag nodig was voor de heen- en terugtocht is er uiteindelijk slechts gedurende enige uren op Rottummerplaat geïnventariseerd door Wim Kuijper, Sylvia van Leeuwen en Bart van Tooren.

Onderzoek

Net als in 2006 werden we met de Harder, het schip van het Ministerie van Economische Zaken, vanuit de Eemshaven naar Rottummerplaat gebracht. Dit is het meest noordelijke deel van Nederland. Na een vaartocht van circa twee uur, vooral tijdens het laatste stukje bekeken door tientallen zeehonden, werden we vlak bij Rottummerplaat overgezet in een rubberboot. Deze bracht ons dicht bij het eiland; van daar restte nog enkele tientallen meters waden door ondiep water.

Omdat het aantal uren voor onderzoek beperkt was hebben we alleen het zuidoostelijke deel van Rottummerplaat bekeken (fig. 1). Naast een serie losse waarnemingen hebben we op de geschikte plekken strooiselmonsters met een volume van een halve tot twee-en-een-halve liter genomen. Deze geven het beste resultaat om een indruk te krijgen van de aanwezige soorten en de soortencombinaties. In totaal zijn er 21 strooiselmonsters verzameld. Er werden er 14 genomen in de (stormvloed) aanspoelsellijnen (fig. 2); 5 in kleine bosjes van populier, vlier en liguster; 1 in een open kruidenvegetatie; en 1 in een rietveldje (fig. 3). De plekken van de strooiselmonsters liggen alle aan de wadkant van de stuifdijk en zijn verdeeld over 2 km, vanaf het reddingshuisje richting het noordwesten. Alle waarnemingen zijn opgeslagen in het databestand Atlasproject Nederlandse Mollusken en samengevat in tabel 1 en 2.

Fig. 2. Rottumerplaat. Aanspoelsellijn op de oostpunt, zuidzijde. Foto: Wim Kuijper.

Fig. 3. Rottumerplaat. Rietveldje en bosjes op de zuidhelling van de stuifdijk. Foto: Sylvia van Leeuwen.

Tabel 1. Rottumerplaat. Landslakken: levend en lege huisjes.

ROTTUMERPLAAT	plaats	stuifdijk	stuifdijk	kwelder	riet	bij huis	liguster	vlier	pop.-vlier	populier	populier
8 oktober 2015		aanspoelsel	open veg.	rand	veldje		struweel	bosje	bosje	bosje	bosje
		14 monsters	monster	zicht	monster	zicht	monster	monster	monster	monster	monster
	x =	227.9-229.2	228.106		228.058	229199	228.600	228.802	227.736	227.962	227.894
soort	y =	617.8-617.1	617.820		617.808	617.045	617.615	617.465	617.526	617.832	617.837
<i>Candidula intersecta</i>	Grofgeribde grasslak	3 + 1 †	-	-	-	2	-	-	-	-	1 †
<i>Cepaea nemoralis</i>	Tuinslak	1 †	-	-	-	1	-	-	-	-	-
<i>Cochlicopa lubrica</i>	Glanzende agaathoren	-	1	-	2 + 4 †	-	-	-	-	-	-
<i>Cochlicopa lubricella</i>	Slanke agaathoren	xx	-	-	-	-	-	9	-	2 †	cf 1
<i>Oxyloma elegans</i>	Slanke barnsteenslak	x	-	1	-	-	-	-	-	-	-
<i>Pupilla muscorum</i>	Mostonnetje	xxx	5	3 + 1 †	-	2	4 + 3 †	4 + 17 †	9 + 2 †	21 + 5 †	15 + 4 †
<i>Succinella oblonga</i>	Langwerpige barnsteenslak	xxx	-	3	-	-	3	cf 5	10 + 1 †	39 + 13 †	40
<i>Trochulus hispidus</i>	Haarslak	-	1 + 4 †	-	-	-	-	-	-	-	1
<i>Vallonia costata</i>	Geribde jachthorenslak	1 + 1 †	-	-	-	1	-	-	-	-	-
<i>Vallonia pulchella</i>	Fraaie jachthorenslak	xx	-	1 †	11 + 19 †	1	5	9 + 1 †	4	7 + 3 †	7 + 10 †
<i>Vertigo angustior</i>	Nauwe korfslak	xxx	-	1 †	88 + 38 †	-	-	-	-	4 + 5 †	3 + 1 †
<i>Vertigo antivertigo</i>	Dikke korfslak	x	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Vertigo pygmaea</i>	Dwergkorfslak	x	-	-	-	-	-	-	-	2 + 2 †	3 + 1 †
<i>Vitrina pellucida</i>	Doorschijnende glasslak	x	2	-	-	-	1 + 2 †	7 + 3 †	1	7 + 2 †	2 + 3 †

legenda: x = enkele, xx = tientallen, xxx = honderden, † = leeg huisje

Resultaten

Omgeving vogelwachtershuis

Eerst hebben we heel even rondgekeken bij het vogelwachtershuis (en drenkelingenhuisje). We zagen daar de Geribde jachthorenslak *Vallonia costata*, Fraaie jachthorenslak *Vallonia pulchella*, Mostonnetje *Pupilla muscorum*, Grofgeribde grasslak *Candidula intersecta* en Gewone tuinslak *Cepaea nemoralis*. Dit gedeelte is niet zo grondig bekeken als de vorige keer, omdat we ons vooral wilden richten op het vinden van de Nauwe korfslak. Dus daarna snel naar de plek aan de voet van de stuifdijk waar we die in 2006 hadden gevonden. Zou de Nauwe korfslak daar nog zitten en zo ja, was de populatie uitgebreid of afgenomen?

Stuifdijk en stormvloedlijn aan de wadkant

Al snel werden de eerste Nauwe korfslakken gevonden. Maar ook buiten de bekende plek werd de soort waargenomen. Later, na het uitzoeken van de strooiselmonsters, bleek dat de Nauwe

korfslak zijn leefgebied op Rottumerplaat sinds 2006 flink had uitgebreid. In 2006 werden de slakjes in een gebiedje van circa 15 m² gevonden. In 2015 vonden we de soort verspreid over een zone van 1,5 km lengte en circa 5 tot 10 m breed. Mogelijk is het huidige verspreidingsgebied zelfs nog groter dan dit, want we hebben door tijdgebrek slechts een kwart van het potentiële leefgebied kunnen onderzoeken. De resultaten van de strooiselmonsters zijn vermeld in tabel 1.

Aan de voet van de stuifdijk is duidelijk aanspoelsel aanwezig. Een meters brede en soms wel decimeters hoge baan van allerlei strootjes (plantenstengels en bladeren) van grassen en allerlei andere kwelderplanten was overal langs de wadkant van het eiland te zien. Hierin lagen lege huisjes van de mariene soorten Wadslakje *Peringia ulvae*, Muizenootje *Myosotella myosotis*, Gray's kustslak *Assiminea grayana* en Ruwe alikruik *Littorina littorea*. De eerste twee soorten algemeen (tot enkele

Tabel 2. Rottumerplaat. Kweldergebied: levende mollusken en lege schelpen.

ROTTUMERPLAAT	plaats t.o.v. stuifdijk	zuidkant, o.a.	noordkant	zuidkant
8 oktober 2015	x =	228.320	228.091	aanspoelsel
	y =	617.629	617.921	14 monsters
<i>Abra tenuis</i>	Tere dunschaal	-	xx †	x †
<i>Assimineea grayana</i>	Gray's kustslak	xx	x	xx †
<i>Cerastoderma edule</i>	Kokkel	-	-	x †
<i>Littorina saxatilis</i>	Ruwe alikruik	xx	-	xx †
<i>Macoma balthica</i>	Nonnetje	-	-	x †
<i>Myosotella myosotis</i>	Muizenootje	xx	x	xxx †
<i>Mytilus edulis</i>	Mossel	-	-	x †
<i>Peringia ulvae</i>	Wadslakje	xxx	-	xxx †

legenda: x = enkele, xx = tientallen, xxx = honderden, † = leeg

honderden per monster), de laatste twee in lagere aantallen. Van de tweekleppigen lagen er enkele doubletten van de Tere dunschaal *Abra tenuis*, Nonnetje *Macoma balthica*, Mossel *Mytilus edulis* en Kokkel *Cerastoderma edule* (tabel 2). Deze soorten, en ook hun aantallen, geven een goede afspiegeling van de molluskenfauna die in het kweldergebied voor de stuifdijk leeft.

Het aanspoelselmateriaal herbergt ook zijn eigen fauna. Hier was in ieder geval onze gezochte soort te verwachten. Het resultaat was opmerkelijk. In alle monsters van de aanspoelsellijn was de Nauwe korfslak aanwezig. Met het Mostonnetje bleek het zelfs de algemeenste soort. In aantal was de Nauwe korfslak zelfs het meest voorkomend: het rijkste monster bevatte 130 levende en 8 lege huisjes van deze soort (in 2,5 liter strooisel). Zowel volwassen als zeer kleine jonge dieren troffen we aan. De landmolluskenfauna in het aanspoelsel bleek te bestaan uit 12 soorten (zie tabel 1). Van het geslacht *Vertigo* bleken hier drie soorten te leven: naast de Nauwe korfslak ook een paar exemplaren van de Dwerg-korfslak *Vertigo pygmaea* en een enkele Dikke korfslak *Vertigo antivertigo*. Deze laatste soort wijst erop dat het in het aanspoelsel altijd erg vochtig is. De Fraaie jachthorenslak en de Slanke barnsteenslak *Oxyloma elegans* waren in de meeste monsters aanwezig. In ongeveer de helft van de monsters troffen we de Langwerpige barnsteenslak *Succinella oblonga*, Slanke agaathoren *Cochlicopa lubricella*

(en *Cochlicopa* cf. *lubricella*), Dikke korfslak en Dwerg-korfslak aan. In vier monsters werd de Doorschijnende glasslak *Vitrina pellucida* gevonden. Van alle soorten waren er volwassen en jonge dieren aanwezig. Naast deze negen min of meer vaste aanspoelselbewoners werden er enkele exemplaren van de Grofgeribde grasslak (3 levend, 1 leeg), Geribde jachthorenslak (1 levend, 1 leeg) en Gewone tuinslak (1 lege schelp) aangetroffen.

Op enkele plekken, iets boven de hoogwaterlijn, waren er struwelen en kleine bosjes op de zuidhelling van de stuifdijk ontstaan (fig. 3). Op vijf van deze plekken werd circa 1 liter bodemmateriaal verzameld voor een analyse. Het gaat om twee populierenbosjes (witte abeel), een gemengd populier/vlier bosje, een vlierbosje en een ligusterstruweel. In alle gevallen was de zandbodem met maar weinig strooisel bedekt; voornamelijk wat dode blaadjes en enkele takjes. De weinige ondergroei bestond vooral uit Grote brandnetel *Urtica dioica*, Winterpostelein *Claytonia perfoliata*, Vogelmuur *Stellaria media*, Bitterzoet *Solanum dulcamara* en mos. De Langwerpige barnsteenslak, Mostonnetje, Fraaie jachthorenslak en Doorschijnende glasslak vormden op deze plekken de molluskenfauna. Op enkele plekken werden zij vergezeld door Slanke agaathoren, Nauwe korfslak, Dwerg-korfslak en Haarslak *Trochulus hispidus* (tabel 1). Deze kleine bosjes op de zuidhelling van de stuifdijk herbergen dus een arme landmolluskenfauna.

Een rietveldje aan de rand van de kwelder, voor de voet van de stuifdijk, lag lager dan de stormvloedlijn en was erg vochtig (fig. 3). Op een plank tussen het riet zaten acht Nauwe korfslakken (fig. 4). Inspectie van een aantal dode rietbladeren leverde al snel meer dieren op. Ongeveer een halve liter strooisel (rietblad) uit dit rietveldje bevatte 88 levende en 38 lege huisjes van de Nauwe korfslak. De Nauwe korfslak leeft dus ook buiten de stormvloedlijn, en zelfs met een hoge dichtheid. De begeleidende soorten waren Fraaie jachthorenslak, Glanzende agaathoren *Cochlicopa lubrica* en de Langwerpige barnsteenslak. In een klein tweede rietveldje, ook voor de voet van de stuifdijk, leefden eveneens talrijke Nauwe korfslakken.

Kwelder

In zeer korte tijd werden enkele plekken van de kwelder aan de zuidkant onderzocht, zowel tussen de kweldervegetatie als in enkele kleine kreekjes. In een smal kreekje (fig. 5) viel een populatie met ongebruikelijk grote Wadslakjes op. Veel huisjes bereikten hoogtes tot circa 1 cm. Op de zijkanten van dit

Fig. 4. Rottumerplaat. Een Nauwe korfslak op de zijkant van een plankje uit het rietveldje. Foto: Wim Kuijper.

Fig. 5. Rottumerplaat. Een kreekje in de kwelder aan de zuidzijde. Hier leefden grote aantallen van het Wadslakje, Muizenootje, Gray's kustslak en Ruwe alikruik. Foto: Wim Kuijper.

kreekje, deels tussen de vegetatie, leefden Muizenootje, Gray's kustslak en Ruwe alikruik.

De kwelder aan de noordkant van het eiland hebben we niet onderzocht. Op een plek, vlak voor de stuifdijk, zagen we levende Muizenootjes en Gray's kustslakken.

Conclusies

Vergeleken met het onderzoek van 2006 kunnen we het volgende constateren:

- De Nauwe korfslak heeft zich sterk uitgebreid op Rottumerplaat. Er is een grote populatie aanwezig in de aanspoelsellijnen op de stuifdijk aan de zuidzijde van het eiland. De dieren leven hier ook in twee aansluitende, iets hoger gelegen populierenbosjes op de stuifdijk, en zeer algemeen in iets lager gelegen rietveldjes op de overgang van kwelder naar stuifdijk.
- Er zijn twee nieuwe soorten aan de fauna van Rottumerplaat toegevoegd. Van de Dikke korfslak was in 1994 al een huisje gevonden; nu is de soort ook levend aangetoond in de stormvloedlijn. De Grofgeribde grasslak, die we alleen op het meest zuidwestelijke deel nabij het vogelwachtershuis vonden, is geheel nieuw voor het eiland.
- De landslakkenfauna's op de kwelder, in het aanspoelsel en op de stuifdijk komen sterk overeen met die van het onderzoek in 2006.
- Enkele soorten van 2006 hebben we niet gevonden, maar we hebben daar ook niet gericht en lang genoeg naar gezocht

(Kwelderslak *Alderia modesta* en Schorrenslak *Limapontia depressa* van de lage kwelder; Witgerande tuinslak *Cepaea hortensis*, Boerenknoopje *Discus rotundatus* en Kelder-glansslak *Oxychilus cellarius* van de stuifdijk en de omgeving van het vogelwachtershuis).

In ons artikel van 2007 staan de verspreidingskaartjes van alle soorten die in 2006 zijn aangetroffen. Onze waarnemingen van 2015 sluiten hier goed op aan, zij het dat het kaartje van Nauwe korfslak nu aanzienlijk meer stippen zou laten zien.

Dankwoord

We bedanken Staatsbosbeheer voor de verleende onderzoeksvergunning en de logistieke organisatie van ons bezoek aan het eiland. De bemanning van De Harder bedanken we voor de veilige overtocht naar Rottumerplaat. Bart van Tooren hielp ons bij de inventarisatie.

Geraadpleegde bronnen

VAN LEEUWEN, S. J. & W. J. KUIJPER, 2007. De mollusken van Rottumerplaat 2006. Verslag van een inventarisatie in het kader van het Project Habslak en het Atlasproject Nederlandse Mollusken. – Spirula 356: 65-65.

Adressen van de auteurs

w.j.kuijper@gmail.com
sylvia25@versatel.nl

Met Sacculina naar Ameland

Hannco Bakker & Jaap de Boer

Summary

In October 2015 a mollusc inventory was made on several locations in the eastern part of Ameland, one of the Dutch Wadden Islands (province of Friesland). Though the main focus of this visit was on the invertebrate biodiversity in the salt marsh and dunes, the presence of several malacologists made the attention shift towards identifying molluscs, especially in brackish and freshwater pools. In total 19 terrestrial, freshwater and brackish mollusc species were found. On the beach 38 marine species were identified.

Fig. 1. Benedenloop Oerdsloot, bij eb. Foto: J.H. de Boer.

Inleiding

In het weekend van 16-18 oktober 2015 bezochten 13 studenten van Sacculina, de excursiecommissie van de Leidse Biologen Club (LBC), het eiland Ameland. Ze namen deel aan een studieweekend in het kader van de monitoring die al sinds 1987 door de Bodemdalingscommissie Ameland uitgevoerd wordt (Waddenacademie.nl). Het weekendprogramma bestond uit twee stevige excursies op Oost-Ameland en een aantal lezingen door de vijf begeleiders. De auteurs van dit artikel behoorden

Kaart 1. Overzicht Ameland met uitsneden 5 en 6.